

การพัฒนาความสามารถของพยาบาลวิชาชีพในการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัว

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในหน่วยบริการสุขภาพ :

งานผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

วรารภรณ์ สมบัติหอม พย.ม. (การพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว)*

ดารุณี จงอุดมการณ์ ปร.ด. (การพยาบาล)**

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่นของพยาบาลวิชาชีพ หน่วยงานผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มเป้าหมายเป็นพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 12 คน ที่ปฏิบัติงานประจำในหน่วยงานผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบ้านเขว้า ศึกษาในระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2559 ถึง มกราคม 2560 เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นโดย ดารุณี จงอุดมการณ์ และคณะ ทดสอบความเชื่อมั่นโดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้เท่ากับ 0.97 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสังเกต สัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

การพัฒนาความสามารถของพยาบาลประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ โดยการเตรียมวิทยากร เตรียมแผนการสอน จัดทำคู่มือเพื่อประกอบการอบรม การสร้างการ์ตูนแอนิเมชัน และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) ขั้นดำเนินการ ใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นเวลา 1 วัน โดยใช้กระบวนการการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ที่ยึดหลักผู้รับการอบรมเป็นศูนย์กลาง หลังการอบรม ผู้ร่วมโครงการได้ปฏิบัติใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเมินสุขภาพครอบครัวผู้ป่วยที่ดูแล คนละ 3 ราย เป็นเวลา 1 เดือน 3) ขั้นสรุปผล โดยการประชุมกลุ่มสรุปผลการปฏิบัติการประเมินสุขภาพครอบครัว และให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะในการปรับปรุงแบบประเมินสุขภาพครอบครัวให้เหมาะสมกับบริบทงานผู้ป่วยใน

ผลการศึกษา พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัวก่อนการอบรมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.82$) ภายหลังอบรมคะแนนเฉลี่ยความสามารถ เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$) แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาความสามารถ โดยกระบวนการการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสม ทำให้ความสามารถของพยาบาลเพิ่มขึ้น และพยาบาลส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัว อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 83.34

คำสำคัญ : การพัฒนาความสามารถพยาบาลวิชาชีพ, แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น

* นักศึกษาปริญญาโท คณะพยาบาลศาสตร์ พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** ศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Development of the abilities of registered nurses to use the KKU family health assessment tool in a health care services: the inpatient department, Ban Khwao Hospital, Ban Khwao District, Chaiyaphum Province

Waraporn Sombathom M.N.S.(Family Nursing Practitioner)*

Darunee Jongudomkarn Ph.D.(Nursing)**

ABSTRACT

The objective of this study was to develop the assessment abilities of registered nurses in using the KKU family health assessment tool in inpatient department, Ban Khwao Hospital, Ban Khwao District, Chaiyaphum Province. The study subjects were 12 registered nurses of inpatient department, Ban Kwao hospital, Chaiyaphum province. This study was carried out from November 2016 to January 2017. The research tool was the questionnaire developed by Darunee et al. The reliability was tested using Cranbach's alpha was 0.97. Data were analyzed using the descriptive statistics. The qualitative data were collected by observation, interview and content analysis.

The ability development of registered nurses consisted of 3 steps; 1) Preparation step by preparation of lecturer and lesson plan, development of operation guide and cartoon animation, and learning activities. 2) Operation step using 1 day workshop, adult learning process by learner center concept. After workshop, the each participant used the KKU family health assessment tool to assess 3 cases of patients for 1 month. 3) Conclusion step by group meeting for summary of operation in family health assessment and suggestion for improvement of the family health assessment tool suitable for inpatient work context.

The results revealed that, before workshop, the mean ability score in family health assessment was low ($\bar{X} = 1.82$). After workshop, the mean ability score in family health assessment was increased ($\bar{X} = 3.67$). These results suggested that the ability development using adult learning process was an appropriate personnel development process and could increase the abilities of nurses. Most of nurses were satisfied with the KKU family health assessment tool at a high level; 83.34 %

Keywords : Development of the ability of registered nurse, The KKU Family Health Assessment Tool

* Master of Nursing Science in Family Nursing Practitioner Faculty of Nursing, Khon Kaen University

** Professor. Faculty of Nursing of Khon Kaen University

บทนำ

ครอบครัว เป็นสถาบันที่สมาชิกของครอบครัวมีความผูกพันใกล้ชิดกันทั้งทางด้านจิตใจ ด้านอารมณ์ การดำเนินชีวิตต้องมีการพึ่งพิงกัน อาจมีความสัมพันธ์กันทางสายเลือด ทางกฎหมาย หรือทางใจ¹ ครอบครัวมีความสำคัญในการดูแลส่งเสริมและรักษาสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว เมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับบุคคลที่เป็นสมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อครอบครัวทั้งระบบ² สมาชิกของครอบครัวต้องมีการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ ความรู้สึกนึกคิดและวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงใหม่¹ เช่น การเจ็บป่วย การสูญเสีย การลาจาก ถือเป็นสิ่งที่ทุกครอบครัวไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือหนีพ้น

การเจ็บป่วย (Illness) เป็นภาวะที่ร่างกายไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในได้ ทำให้ร่างกายเกิดการเสียสมดุลมีความผิดปกติทั้งร่างกายและจิตใจ ทำให้ผู้ป่วยไม่สามารถทำหน้าที่ของตนได้ตามปกติ การเจ็บป่วยของสมาชิกในครอบครัวถือว่าเป็นภาวะวิกฤตของครอบครัว และถ้าการเจ็บป่วยนั้นทำให้ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลจะส่งผลกระทบต่อครอบครัวต่อทั้งระบบ ผู้ป่วยจะสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง มีการปรับการดำเนินชีวิตใหม่ ความมีคุณค่าในตนเองลดลงเนื่องจากต้องพึ่งพาผู้อื่น เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีการเจ็บป่วยครอบครัวจะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ความสัมพันธ์ บทบาท และกฎต่าง ๆ ในครอบครัว ให้เหมาะสมกับสถานการณ์³ บทบาทที่สำคัญของครอบครัวคือช่วยให้ผู้ป่วยหายป่วยจากโรคที่เป็นในระยะเวลาที่สั้น ลดความทุกข์ทรมาน ลดความเครียดจากการเจ็บป่วยที่กำลังเผชิญ⁴ การที่ครอบครัวได้มีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วยจะช่วยให้ผู้ป่วยสามารถเผชิญปัญหา และฟื้นฟูสมรรถภาพได้ดีขึ้น และครอบครัวยังมีบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมให้ผู้ป่วยมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมในการดูแลตนเอง เพื่อป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อน⁵ นอกจากนี้ผู้ป่วยจะให้ความร่วมมือในการรักษาแล้ว จำเป็นต้องได้รับความ

ร่วมมือจากครอบครัวในการช่วยเหลือ ประคับประคอง และให้กำลังใจผู้ป่วย จึงจะทำให้การแก้ไขปัญหาของผู้ป่วยประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น⁶

โรงพยาบาลบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ เป็นโรงพยาบาลชุมชนระดับทุติยภูมิ ขนาด 30 เตียง หน่วยงานผู้ป่วยใน ให้บริการครอบคลุมผู้ป่วยทุกกลุ่มโรค ยกเว้นคลอดและหลังคลอด ซึ่งมีการเจ็บป่วยทั้งวิกฤตและเรื้อรัง โดยใช้กระบวนการพยาบาลทั้ง 5 ขั้นตอน ในการดูแลผู้ป่วยเป็นรายบุคคล การประเมินภาวะสุขภาพ (Health assessment) เป็นขั้นตอนแรก ของกระบวนการพยาบาลที่มีความสำคัญ เพื่อรวบรวม ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภาวะสุขภาพ⁷ นำมาวางแผนการดูแลได้ถูกต้องตามปัญหาสุขภาพ ปัจจุบันหน่วยงานผู้ป่วยใน ประเมินภาวะสุขภาพในกรอบแนวคิดแบบแผนสุขภาพของกอร์ดอน เน้นเพียงการรักษาพยาบาลเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยขาดความเชื่อมโยงไปถึงครอบครัว พยาบาลที่ดูแลผู้ป่วยต้องตระหนักถึงระบบครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวมีการพึ่งตนเอง สามารถปรับตัวได้เหมาะสม ครอบครัวมีความสมดุล การประเมินสุขภาพและระบบครอบครัวจึงเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุดในกระบวนการดูแลสุขภาพครอบครัว ที่จะสะท้อนการรับรู้ของปัญหาและความต้องการการช่วยเหลือของครอบครัว เพื่อนำไปสู่การวางแผนการดูแลและให้การช่วยเหลือ เพื่อให้ครอบครัวมีความสมดุล และสามารถทำหน้าที่ของครอบครัวได้ดี

แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้รับการพัฒนาเพื่อใช้ในการเรียนการสอน และการวิจัยมาอย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นรูปธรรม และเหมาะสมกับบริบทของไทย² ดังนั้นผู้ศึกษาในบทบาทของพยาบาลครอบครัวจึงมีความต้องการที่จะพัฒนาความสามารถของพยาบาลที่ดูแลผู้ป่วยในหน่วยงานผู้ป่วยใน ให้มีความสามารถในการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อให้การดูแลครอบครัวแบบองค์รวม ประเมินปัญหาและความต้องการของครอบครัวได้อย่างรวดเร็วและตรงจุด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อพัฒนาความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัวของพยาบาลวิชาชีพ หน่วยงานผู้ป่วยในโรงพยาบาลบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

ขอบเขตของการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 12 คน เป็นพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานผู้ป่วยในโรงพยาบาลบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ วุฒิการศึกษา ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ใช้กระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการ ที่ยึดผู้เข้าอบรมเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตามหลักการของการเรียนรู้ผู้ใหญ่ และฝึกปฏิบัติการประเมินสุขภาพครอบครัวในผู้ป่วยที่ดูแล โดยจัดการอบรมเป็น 2 รุ่น เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของบริการในหน่วยงาน ผู้ป่วยใน ศึกษาในระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2559 ถึง มกราคม 2560

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. ในการศึกษาครั้งนี้ใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น โดย ดารุณี จงอุดมการณ์ และคณะ⁸ ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของพยาบาลวิชาชีพ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นต่อความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัว

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับความคิดเห็นการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัว

ส่วนที่ 4 แบบประเมินความพึงพอใจต่อการ ใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัว

ส่วนที่ 5 แนวคำถาม การสัมภาษณ์รายบุคคล ในประเด็นว่าแบบประเมินสุขภาพครอบครัว มหวิทยาลัยขอนแก่น มีผลต่อการประเมินสุขภาพครอบครัวหรือไม่ และข้อเสนอแนะในประเมินสุขภาพครอบครัวอย่างไร

2. คู่มือแบบประเมินภาวะสุขภาพครอบครัว และแบบบันทึกประเมินภาวะสุขภาพครอบครัวผู้ป่วยและครอบครัว ผู้ศึกษาได้สร้างขึ้นโดยประยุกต์ใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหวิทยาลัยขอนแก่น

3. วีดีโอการ์ตูนแอนิเมชัน เรื่องการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหวิทยาลัยขอนแก่น ได้เขียนบท Storyboard เอง มีเนื้อหาแนะนำแบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหวิทยาลัยขอนแก่น และสาธิตการใช้แบบประเมิน และว่าจ้างผู้มีความสามารถผลิต

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามความคิดเห็นการรับรู้ต่อระดับความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัวมหวิทยาลัยขอนแก่น ส่วนที่ 1-4 เป็นเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นโดย ดารุณี จงอุดมการณ์ และคณะ⁸ นำมาทดสอบความเชื่อมั่นโดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha method) ได้เท่ากับ 0.97 ส่วนแบบประเมินความพึงพอใจเป็นแบบประเมินที่ผ่านการทดลองใช้แล้วของ ฅภัทร อภัยจิตร⁹

แบบบันทึกการประเมินสุขภาพครอบครัว มหวิทยาลัยขอนแก่น เป็นเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นโดย ดารุณี จงอุดมการณ์ และคณะ⁸ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการทดลองใช้และตรวจสอบด้านความเที่ยงในกลุ่มบุคลากรสุขภาพผู้ดูแลชุมชน โรงพยาบาลภูกระดึง จำนวน 10 คน ทดสอบความเชื่อมั่นโดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha) ได้เท่ากับ 0.82

คู่มือการประเมินสุขภาพครอบครัว การ์ตูนแอนิเมชัน และแผนการสอนตามกิจกรรมการเรียนรู้เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาและการใช้ภาษา ปรับปรุงตามคำแนะนำ หลังจากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ตรวจสอบ และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ โดยการจัดทำเครื่องมือแบบประเมินภาวะสุขภาพ โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการและแผนการอบรม การ์ตูนแอนิเมชัน และเตรียมตัววิทยากร

2. **ขั้นตอนการ** โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นเวลา 1 วัน เพื่อเพิ่มความรู้เรื่องครอบครัวและทฤษฎีครอบครัว สอนและสาธิต การใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัว การอบรมใช้หลักการ Adult Learning ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 4 กิจกรรม แบ่งการอบรมเป็น 2 รุ่น เพื่อไม่ให้มีผลต่อการปฏิบัติงานในการให้บริการหลังการอบรม ผู้เข้าอบรมนำแบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น ไปประเมินผู้ป่วยที่ดูแล คนละ 3 ราย เป็นเวลา 1 เดือน

3. **ขั้นสรุปผล** โดยการประชุมกลุ่มสรุปผลการปฏิบัติการประเมินสุขภาพครอบครัว แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแบบประเมิน

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. **ข้อมูลเชิงปริมาณ** เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ได้แก่ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นต่อระดับความสามารถของพยาบาลวิชาชีพทั้งก่อนและหลังการพัฒนาความสามารถ ข้อมูลความพึงพอใจ วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด

2. **ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต** ซักถาม การสัมภาษณ์ ราชบุคคล และรายกลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษานี้ได้ทำการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มเป้าหมาย (คณะกรรมการการสอบการศึกษาอิสระ รองศาสตราจารย์พินภา สุตรา, ศาสตราจารย์ ดร.ดารุณี จงอุดมการณ์, ดร.ธีรกร มณีรัตน์) โดยคำนึงถึงหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่ประกอบด้วยหลัก 3 ประการ¹⁰ และชี้แจงให้ทราบถึงสิทธิในการตอบรับหรือปฏิเสธเข้าร่วมในการศึกษา โดยไม่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ หรือการพิจารณาความดีความชอบที่จะได้รับข้อมูลที่ได้เป็นการนำเสนอในภาพรวมและนำมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น และสามารถออกจากการศึกษาได้โดยไม่ต้องบอกเหตุผล

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย

พยาบาลวิชาชีพ จำนวน 12 คน เป็นเพศหญิงทั้งหมด มีอายุสูงสุด 49 ปี และอายุต่ำสุด 23 ปี ทั้งหมดมีการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรี และไม่เคยผ่านการอบรมหลักสูตรเฉพาะทาง เป็นพยาบาลวิชาชีพระดับชำนาญการ 7 คน และระดับปฏิบัติงาน 5 คน ระยะเวลาในการปฏิบัติงานต่ำกว่า 10 ปี 5 คน ปฏิบัติงาน 10 - 19 ปี 3 คน และปฏิบัติงาน 20 - 29 ปี 4 คน

2. การพัฒนาความสามารถของพยาบาลวิชาชีพในการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น

การพัฒนาความสามารถของพยาบาลวิชาชีพโดยใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและต่อเนื่อง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ ใช้ระยะเวลาในการอบรม 1 วัน แบ่งการอบรมเป็น 2 รุ่น เพื่อไม่ให้มีผลต่อการปฏิบัติงานในการให้บริการผู้ป่วยกระบวนการและกิจกรรม ใบบางต่างๆในการอบรมทั้ง 2 รุ่นเหมือนกัน ดำเนินการอบรมโดย ผู้ศึกษาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้และดำเนินกิจกรรมเอง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมต่างๆ กิจกรรมใบบางที่ใช้ในการเรียนรู้มีการสรุปผลการเรียนรู้ตามใบบางเพื่อให้เกิดความรู้อย่างขึ้น และมีการฝึกปฏิบัติให้เกิดทักษะและความชำนาญ เพื่อประสิทธิภาพของการพัฒนา และมีกิจกรรมการเรียนรู้ 4 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ครอบครัว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจความหมายของครอบครัว และความสำคัญของครอบครัวต่อภาวะสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว ผู้ศึกษาเกริ่นนำเข้าสู่เนื้อหาถึง “ครอบครัว” และกระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนความเห็นการให้ความหมายของครอบครัวและร่วมกันสรุปความหมายอีกครั้ง เพื่อให้เข้าใจความหมายตรงกัน ต่อจากนั้นมอบหมายใบงานที่ 1 วาดแผนภูมิครอบครัวของตนเอง และให้นำเสนอ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมทุกคนมีความสามารถในการเขียนแผนภูมิครอบครัวได้ถูกต้อง และเห็นความสำคัญของแผนภูมิครอบครัวในการเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าถึงครอบครัว

กิจกรรมที่ 2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ เข้าใจแนวคิดทฤษฎีครอบครัวที่เกี่ยวข้อง และนำมาใช้ในการประเมินสุขภาพครอบครัว ทฤษฎีที่เกี่ยวกับครอบครัวได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ของครอบครัว ทฤษฎีระบบครอบครัว ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัว ทฤษฎีพัฒนาการครอบครัว ทฤษฎีความผูกพันภายในครอบครัวและแนวคิดทฤษฎีภาวะวิกฤตครอบครัว ผู้ศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมซักถามข้อสงสัย เมื่อเสร็จสิ้นการบรรยาย

กิจกรรมที่ 3 เครื่องมือประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบที่มาของเครื่องมือแบบประเมินสุขภาพครอบครัว มหาวิทยาลัยขอนแก่น และการพัฒนาเครื่องมือ จนถึงการนำไปใช้ และทำความรู้จักกับแบบประเมินสุขภาพครอบครัว มอบใบงานที่ 2 ให้เล่าประสบการณ์การดูแลสุขภาพครอบครัวที่เคยทำมา เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ร่วมกัน และนำเข้าสู่กิจกรรมการรู้จักเครื่องมือประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น ตามรูปแบบการพยาบาลสุขภาพครอบครัว มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งประกอบด้วยเครื่องมือ 4 ชนิด แผนภูมิครอบครัว ระบบนิเวศน์ครอบครัว แผนที่ครอบครัว ความสมบูรณ์ของต้นไม้ครอบครัว และ

คำถาม 5 ข้อ

กิจกรรมที่ 4 ใช้เครื่องมือประเมินสุขภาพครอบครัว มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจและสามารถใช้เครื่องมือแบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ผู้ศึกษาประยุกต์ขึ้นมาให้เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงานผู้ป่วยใน เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการบันทึกข้อมูลลงในเครื่องมือแผ่นเดียว เริ่มกิจกรรมโดยฉายวิดีโอการ์ตูนแอนิเมชั่น แนะนำการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัว มอบใบงานที่ 3 จับคู่ฝึกปฏิบัติและบันทึกการประเมินสุขภาพครอบครัว

ระยะที่ 2 หลังการอบรมนำแบบประเมินไปปฏิบัติการประเมินสุขภาพครอบครัวผู้ป่วยที่ดูแล คนละ 3 ราย เป็นระยะเวลา 1 เดือน และมีการประเมินผลการปฏิบัติร่วมกัน ในประเด็นความสามารถ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการประเมินสุขภาพครอบครัว และการเสนอแนะในการปรับปรุงแบบประเมินให้เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงาน

3. ผลการพัฒนาความสามารถในการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อประเมินสุขภาพครอบครัวในความรับผิดชอบของพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

หลังการอบรมการพัฒนาความสามารถการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่นของพยาบาลวิชาชีพ ที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานผู้ป่วยในพบว่า มีระดับความสามารถสูงขึ้นกว่าก่อนการอบรมส่วนใหญ่มีระดับความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัวอยู่ในระดับมาก จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 75.00 และรองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละของความคิดเห็นต่อระดับความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัว ของพยาบาลวิชาชีพ ที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานผู้ป่วยใน ก่อนและหลังการอบรมการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัว มหาวิทยาลัยขอนแก่น (n = 12)

ระดับความสามารถ	ก่อนการอบรม		หลังการอบรม	
	จำนวน (n=12)	ร้อยละ	จำนวน (n=12)	ร้อยละ
ระดับมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 4.51- 5.00)	0	0.00	0	00.00
ระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 3.51- 4.50)	0	0.00	9	75.00
ระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.51- 3.50)	1	8.33	3	25.00
ระดับน้อย (คะแนนเฉลี่ย 1.51- 2.50)	7	58.34	0	0.00
ระดับน้อยที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 1.00 -1.50)	4	33.33	0	0.00

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นต่อความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัวรายด้าน หลังจากการอบรมการพัฒนาความสามารถ คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัวสูงขึ้นทุกด้าน ด้านที่คะแนนเฉลี่ยการรับรู้สูงที่สุด 2 อันดับแรกคือ แนวคำถาม 5 ข้อ ($\bar{X} = 3.98$, S.D.= 0.3950) รองลงมาคือแผนภูมิครอบครัว (Genogram) ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.5149) และด้านที่มีคะแนนเฉลี่ย ก่อนและหลัง แตกต่างกันมากที่สุด คือ ด้านความสมบูรณ์ต้นไม้ของครอบครัว (Family Tree) มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 2.80 และด้านที่เพิ่มน้อยที่สุด คือ ระบบนิเวศน์ครอบครัว (Ecomap) มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 1.34 ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นต่อระดับความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัวของพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานผู้ป่วยใน ก่อนและหลังการอบรมการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัว

หัวข้อการประเมิน	ก่อนการอบรม		หลังการอบรม	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. แผนภูมิครอบครัว (Genogram)	2.12	0.9243	3.82	0.5149
2. แผนที่ครอบครัว (Family mapping)	2.23	0.9413	3.58	0.4859
3. ระบบนิเวศน์ครอบครัว (Ecomap)	2.28	0.6900	3.62	0.4041
4. ความสมบูรณ์ต้นไม้ของครอบครัว (Family Tree)	1.00	0.0000	3.80	0.3717
5. แนวคำถาม 5 ข้อ	1.45	0.2970	3.98	0.3950
ภาพรวม	1.82	0.4918	3.76	0.3449

เมื่อพิจารณาลักษณะทั่วไป ก่อนและหลังการอบรมของพยาบาลวิชาชีพต่อความคิดเห็นความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัว พบว่าลักษณะทั่วไปของพยาบาลวิชาชีพ ทุกด้านมีระดับความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัวเพิ่มขึ้น อยู่ในระดับมาก ยกเว้นประสบการณ์ปฏิบัติงานในงานผู้ช่วยใน ระหว่าง 20 – 29 ปี มีระดับความสามารถปานกลาง ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 คะแนนเฉลี่ย และระดับความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัวของพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานผู้ช่วยในก่อนและหลังการอบรม จำแนกตามลักษณะทั่วไป

ลักษณะทั่วไป	ก่อนการอบรม		หลังการอบรม	
	\bar{X}	ระดับความสามารถ	\bar{X}	ระดับความสามารถ
1. อายุ				
ต่ำกว่า 30 ปี	2.08	น้อย	3.86	มาก
30 – 39	1.34	น้อยที่สุด	3.72	มาก
40 – 49	1.74	น้อย	3.67	มาก
2. ประสบการณ์การปฏิบัติงาน				
ระยะเวลาในการปฏิบัติงานทั้งหมด				
ต่ำกว่า 10 ปี	2.08	น้อย	3.86	มาก
10 – 19 ปี	1.35	น้อยที่สุด	3.81	มาก
20 – 29 ปี	1.84	น้อย	3.59	มาก
ปฏิบัติงานในงานผู้ช่วยใน				
ต่ำกว่า 10 ปี	1.86	น้อย	3.86	มาก
10 – 19 ปี	1.70	น้อย	3.78	มาก
20 – 29 ปี	2.00	น้อย	2.96	ปานกลาง

4. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัว ได้จากแบบสอบถามปลายเปิดสรุปได้ คือ เมื่อนำแบบประเมินสุขภาพครอบครัวไปใช้ไม่มีปัญหาในการใช้งาน แบบประเมินสุขภาพครอบครัวเป็นแบบประเมินที่ดี สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง ทำให้ทราบที่มาและโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของครอบครัวและแหล่งสนับสนุนของครอบครัว เห็นภาพปัญหาความต้องการของครอบครัว และสิ่งที่มีผลต่อสุขภาพครอบครัวได้ชัดเจนขึ้น สามารถนำข้อมูลที่ได้

มาวางแผนการพยาบาลและให้การช่วยเหลือได้ทันที และในผู้ป่วยที่มีปัญหาต้องได้รับการดูแลต่อเนื่องสามารถที่จะประสานส่งต่อข้อมูลที่ประเมินได้ให้กับสหวิชาชีพอื่นได้เข้ามาดูแลต่อเนื่องได้ทันที และเนื่องจากแบบประเมินสุขภาพครอบครัวถือว่าเป็นสิ่งใหม่ ในการประเมินครั้งแรกต้องใช้เวลาในการประเมินนานจึงจะได้ข้อมูลครบถ้วนตามแบบประเมิน แต่เมื่อทำการประเมินบ่อยครั้งขึ้นทำให้สามารถประเมินได้เร็วขึ้น ซึ่งยังคงต้องอาศัยทักษะและประสบการณ์การประเมินสุขภาพครอบครัวของพยาบาล

การอภิปรายผล

การพัฒนาความสามารถของพยาบาลวิชาชีพ หน่วยงานผู้ป่วยใน ในการใช้แบบประเมินสุขภาพ ครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการและการปฏิบัติการประเมินสุขภาพ ครอบครัวนั้น ได้นำกลยุทธ์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มาใช้ ในการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ 4 กิจกรรม แต่ละกิจกรรมมีการประเมินผลหลังจบกระบวนการ ผู้ศึกษาเป็นผู้กระตุ้นผู้เข้าอบรมให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning) จากกระบวนการพัฒนาความสามารถพบว่าผู้เข้าอบรม มีความเข้าใจบุคคลและครอบครัวมากขึ้น มีกรอบแนวคิดที่เป็นระบบในการประเมินครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อรรถวรรณ สุวิทย์พันธ์¹¹ ว่าพยาบาลครอบครัวที่ได้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการประเมินสุขภาพครอบครัว เข้าใจผลกระทบที่มีต่อบุคคลและครอบครัว มีวิธีการคิดแบบเป็นระบบ มีแบบแผนในการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และวางแผนการพยาบาลต่อไป และการศึกษาของ อัญชติ อ้วนแก้ว¹² กล่าวว่าพยาบาลวิชาชีพ ต้องพัฒนาความรู้ ทักษะในการปฏิบัติการพยาบาลอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และความสามารถพัฒนาได้จากการฝึกอบรมตามความจำเป็นของวิชาชีพ การนำกลยุทธ์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มาใช้ในกระบวนการอบรม ยังช่วยให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เมื่อเสร็จสิ้นการอบรมและการฝึกปฏิบัติทำให้ผู้เข้าอบรมเรียนรู้การประเมินสุขภาพครอบครัวอย่างเข้าใจในภาวะสุขภาพความเป็นอยู่ แบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัว และผลกระทบต่อครอบครัวเมื่อเกิดภาวะสุขภาพที่เป็นปัญหาการเจ็บป่วย

ผลการพัฒนาความสามารถในการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวมหาวิทยาลัยขอนแก่น ภายหลังจากอบรมและปฏิบัติใช้แบบประเมิน พบว่าจะแน่นเฉื่อยของระดับความสามารถ สูงกว่าก่อนการอบรมทั้งโดยรวมและรายด้าน สืบเนื่องจากกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จะมีการ

แลกเปลี่ยนประสบการณ์ จะช่วยให้ผู้เข้าการอบรมได้ดึงประสบการณ์ความรู้เดิมออกมา และเนื่องจากเป็นแบบประเมินที่ใหม่ที่นำมาใช้ประเมินปัญหาและความต้องการการช่วยเหลือของครอบครัว หลังการอบรม ผู้เข้าอบรมได้รู้จักกับแบบประเมินสุขภาพครอบครัว มหาวิทยาลัยขอนแก่น และแบบประเมินที่ประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของหน่วยงานผู้ป่วยใน ที่ใช้ได้ง่ายและสะดวกในแบบบันทึกแผ่นเดียวที่ครอบคลุมเนื้อหาทุกประเด็น เพื่อประเมินสุขภาพครอบครัวผู้ป่วยที่ดูแลในหน่วยงาน

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวของพยาบาลวิชาชีพและข้อเสนอแนะการปรับปรุงแบบประเมินสุขภาพครอบครัว มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่าพยาบาลวิชาชีพที่นำแบบประเมินสุขภาพครอบครัวไปใช้ มีความคิดเห็นว่าแบบประเมินสุขภาพครอบครัวสามารถนำมาใช้ในการประเมินครอบครัวผู้ป่วยในผู้ป่วยในได้จริง เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่มีการประยุกต์ให้มีความสะดวก สั้น กระชับต่อการใช้ อีกทั้งมีความครอบคลุมในเนื้อหาการประเมินค้นหาปัญหาและความต้องการของครอบครัวได้ตรงประเด็น และสามารถวางแผนการพยาบาลเพื่อให้การช่วยเหลือได้รวดเร็ว ดารุณี จงอุดมการณ์² กล่าวว่า แบบประเมินสุขภาพครอบครัวเปรียบเสมือนเป็นแบบประเมินสัญญาณชีพสำคัญในหน่วยงาน ที่ใช้ประเมินผู้ป่วยและครอบครัว

สรุป

การพัฒนาความสามารถในการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัวของพยาบาลวิชาชีพ โดยการอบรมเชิงปฏิบัติ มีกิจกรรมการเรียนรู้ 4 กิจกรรม ใช้กระบวนการการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ เพื่อเพิ่มสมรรถนะและนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ และสามารถใช้แบบประเมินสุขภาพ ทำให้เรียนรู้และรู้จักครอบครัวมากขึ้น ช่วยให้สามารถประเมินปัญหาได้ครอบคลุมและให้การดูแลช่วยเหลือทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว ทำให้หลังการอบรม ค่าเฉลี่ยคะแนนของความสามารถในการประเมินสุขภาพครอบครัว

สูงขึ้นทุกด้านอยู่ในระดับมาก แบบประเมินสุขภาพ ที่ครอบคลุมเนื้อหาทุกประเด็น และนำไปใช้เพื่อประเมิน
 ครอบครัวยังได้ดัดแปลงให้เข้ากับบริบทของหน่วยงาน สุขภาพครอบครัวผู้ป่วยที่ดูแลในหน่วยงานได้ครอบคลุม
 ผู้ป่วยใน ให้ใช้ง่ายและสะดวกในแบบบันทึกแผ่นเดียว มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

1. ดารุณี จงอุดมการณ์. การพยาบาลครอบครัวในระยะวิกฤต: แนวคิดทฤษฎี การประยุกต์ใช้ และการวิจัย. ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2556.
2. ดารุณี จงอุดมการณ์. การพยาบาลสุขภาพครอบครัว: แนวคิดทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ในครอบครัว ระยะวิกฤต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บียอนด์เอนเตอร์ไพรส์จำกัด, 2558.
3. ชุตีกร ทาทอง. ความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการเผชิญปัญหาและผลของการปรับตัวของครอบครัวผู้ป่วย โรคหลอดเลือดสมอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2550.
4. ดารุณี จงอุดมการณ์. การพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว: สมรรถนะและประสบการณ์การจัดการเรียน การสอน. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2548 ; 28(2) : 55-68.
5. ศิริวรรณ สงจันทร์. ผลของการนำกระบวนการพยาบาลครอบครัวไปใช้ในการดูแลครอบครัวที่มีผู้ป่วย ได้รับการผ่าตัดเปลี่ยนลิ้นหัวใจต่อพฤติกรรมดูแลผู้ป่วยของครอบครัว. รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551.
6. อภิญญา อภัยฤทธิรงค์. การวิเคราะห์ปฏิบัติการพยาบาลครอบครัวในประเทศไทย. การศึกษาอิสระ ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2555.
7. สาลี เฉลิมวรรณพงษ์. กระบวนการพยาบาล : หลักการและการประยุกต์ใช้. สงขลา : บริษัท อัลลายด์ จำกัด, 2544.
8. ดารุณี จงอุดมการณ์, พิมภา สุตรา, วิไลวรรณ แก้วพรหม, ภัทรา แสนธรรมมา, พิชญกานต์ สกุลพานิช. ผลการใช้แบบประเมินสุขภาพครอบครัว คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2549 ; 29(1): 26-36.
9. ณภัทร อภัยจิตร. ความตรงและความเที่ยงของเครื่องมือประเมินความปวด มหาวิทยาลัยขอนแก่น : กรณีศึกษาโรงพยาบาลกโกรลาส จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552.
10. สมทรง ณ นคร และวีระชัย ไควสุวรรณ. หลักเกณฑ์สากลของการวิจัยในมนุษย์. วิทยาสารทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2547; 7(1) : 1-13.
11. อรวรรณ สุวิทย์พันธุ์. ผลของการใช้รูปแบบการประเมินสุขภาพแก่การตีต่อความสามารถในการประเมิน สุขภาพครอบครัวของพยาบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการพยาบาล ครอบครัว มหาวิทยาลัยบูรพา, 2547.
12. อัญชลี อ้วนแก้ว. การพัฒนาความสามารถบุคลากรพยาบาลเชิงสมรรถนะพยาบาลวิชาชีพหอผู้ป่วย นรีเวชกรรม โรงพยาบาลอุดรธานี. การศึกษาอิสระปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการ พยาบาล มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552.